

УДК 94:[327:008][477]+[569.4]

Давидчук С.Ю. – аспірант РДГУ

Сучасні україно-ізраїльські культурні взаємини як об'єкт дослідження

Україно-ізраїльське культурне співробітництво, як і будь-яка інша культурна взаємодія, значною мірою зумовлене історично. Адже українські землі є одним із давніх осередків єврейської культури. Міжетнічна взаємодія позначилася на присутності українських фольклорних мотивів у гебраїському середовищі.

З іншого боку, дослідниками часто підкреслюється поняття „юдео-християнська цивілізація”, що визначає вплив єврейських культурних традицій на інші народи. З розпадом СРСР налагодилась міждержавна співпраця, один із моментів якої – культурний. Вивчення його відбувається здебільшого на місцевому (краєзнавчому) рівні. Такі дослідники, як М.Гольдштейн, Л.Яруцький, Д.Ранкіс, О.Івашенко, В.Меламед, С.Орлянський, С.Татаринів, Б.Ханурос, М.Сидоренко та інші вивчають життя основних міст чи регіонів – місць зосередження єврейського життя (Полтавщини, Києва, Славути, Дніпропетровщини й ін). Цілісним дослідженням займається Інститут юдаїки. Вивчення як минулого, так і сучасної культурної співпраці є важливим для співробітництва. Особливе значення для нас набувають сучасні культурні міждержавні і міжсуспільні відносини (М.Фельдман, О.Балера, С.Бордун).

Сьогодні в Україні діє 32 єврейських періодичних видань, 97 недільних шкіл (дніпропетровська школа – на 500 учнів – одна з найбільших в СНД), за останній час общинам повернуто 9 культових споруд. Існують єврейські радіопрограми у ряді міст України, певний час на українському телебаченні виходила програма „Яхад” („Разом”), нині – також дві загальноукраїнські телепрограми. В свою чергу, в Ізраїлі діє українська бібліотека ім. Блумфілда (її заснували спільно Єврейський університет та бібліотека ім. В.Вернадського), Асоціація українських студій, що об'єднує 300 науковців, Спілка українських письменників Ізраїлю на чолі з О.Деко, що видає україномовний журнал „Соборність”.

Нормативно-правову базу культурних стосунків закладено „Угодою між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про співробітництво в галузі освіти і культури”, підписаної 12 січня 1993 року. В документі зазначено – „обмін і співробітництво в галузі освіти і культури сприятимуть кращому взаєморозумінню між народами”. Для цього передбачено обмін художніми та фотовиставками, контакти між національними музеями та бібліотеками, обмін книгами, періодикою, мікрофільмами художнього характеру (стаття 4), спільне кіновиробництво (ст. 10), взаємне проведення „тижнів” культури іншої сторони (ст. 8), можливість користування бібліотеками й музеями (ст. 7), створення спільної комісії з питань співробітництва в галузі культури і освіти, яка б складала двосторонню культурну програму на кожні два роки, засідаючи в Києві або Єрусалимі (ст. 14). Дата підписання документу, між іншим, окрім традиційного, зазначена і єврейським календарем (14 день тевета 5753 р.) [7]. Як додаток до Угоди підписано „Протокол між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про взаємне заснування і діяльність інформаційно-культурних центрів до Угоди між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про співробітництво в галузі культури й освіти” (дата підписання – 3.04.1995 р., набуття чинності – 5.09.1995 р.). Протокол передбачає створення відповідних центрів із метою сприяння взаєминам між державами, надання можливості громадського ознайомлення з культурними та іншими досягненнями іншої сторони (ст. 3). В центрах розміщуються книги, афіші, диски, журнали; вони можуть засновувати бібліотеки, публікувати інформаційні програми, демонструвати кінофільми, приймати лекторів чи наукових співробітників, організовувати виставки, спектаклі і концерти (ст. 6, 10). Змішана Комісія регулює перелік предметів, що ввозяться до центрів із країни – їх засновника (ст. 13). Як приклад юридичного закріплення можна навести розпорядження Кабінету Міністрів від 28 січня 1994 р. „Про проведення Днів єврейської культури в Україні” у зв'язку із відзначенням 135-річчя від дня народження єврейського письменника українського походження Шолом-Алейхема. Привертає увагу додаток до розпорядження, що визначає склад організаційного комітету – до останнього, серед інших, входять І.Левітас – голова Єврейської ради України, О.Ємець – міністр у справах національностей і міграцій, Г.Чілачава – його заступник, Й.Зісельс – голова Асоціації єврейських общин України, М.Карпов – заступник першого секретаря Спілки кінематографістів України, Ю.Мушкетик – голова Спілки

письменників, Д.Павличко – голова товариства „Україна – Ізраїль”, М.Сікорський – директор Переяслав-Хмельницького історико-культурного заповідника. Фактично до його складу увійшли визначні представники української та єврейської інтелігенції. Практична реалізація нормативно-правової бази визначена у, зокрема, існуванні угод між академіями наук і держтелерадіо комітетами. Взаємними культурними стосунками опікується товариство „Україна-Ізраїль”, яке з українського боку очолюють Д.Павличко і Л.Скорик, з ізраїльського – єврейський дисидент і колишній політв'язень Я.Сусленський. Донецьким обласним відділенням товариства, наприклад, було отримано матеріали для виставок „міста Ізраїлю”, „Золотий Єрусалим”, проведено два фестивалі української і єврейської культури. Відділення товариства підтримує контакти з місцевими музеями. Безпосередньо на основі згаданої угоди в сферах освіти й культури діє Ізраїльський культурний центр при ізраїльському посольстві (м. Харків), заснований у 1993 р. Центр проводить різнобічну діяльність з метою показу культурної та інших сторін життя Ізраїлю. В ньому є бібліотека, діють різні освітні програми. З останніх найбільший інтерес являє „Клуб друзів Ізраїлю”, представники якого запрошуються на збори і семінари української та ізраїльської еліт в сферах культури, науки, мистецтва і т.п. [3]. На певний час культурному центру довелося перервати свою роботу, але в червні 2008 р. її поновлено. В урочистостях з нагоди відновлення взяли участь представники Харківської облдержадміністрації, включаючи заступника голови ОДА А.Ющенко, який висловив сподівання на подальше зміцнення українсько-ізраїльських відносин, зокрема гуманітарних і економічних стосунків Харківщини з Ізраїлем.

Згідно ст. 8 згаданої угоди проводилися Дні єврейської культури в Україні (з часом – Дні культури Ізраїлю). 1-13 вересня 2007 р. у Києві, Богуславі та Ірпіні проведено низку культурних заходів у рамках проведення Днів ізраїльської культури. В цих містах проведено концерти ізраїльських співаків, зокрема естрадної група „Українці в Ізраїлі” (іврит та українська мова), співачки А.Резнікової (українська і російська мови, іврит), О.Яшми (ідиш). Ізраїльська делегація відвідала ряд відомих культурних місць – історико-меморіальний заповідник „Бабин Яр”, Національну оперу України, м.Умань, де знаходиться могила цадика Нахмана Брацлавського, меморіальний комплекс „Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр”. Проведено тиждень українського кіно. В свою чергу, 25-28 квітня 2008 р. проведено Дні культури України в Ізраїлі [6]. Ізраїль відвідали Б.Ступка, В.Галашко, Н.Бучинська, гурти „Оксамит” і „Калина”; проведено концерти у Бат-ямі, Нацрат-Ілліті. Члени української делегації провели зустрічі із представниками україно-ізраїльської громади, багато з яких (Я.Сусленський, І.Табель, Д.Левін, Ш.Редліх, А.Ческін та ін.) були нагороджені Почесними грамотами міністерства культури і туризму України за популяризацію української культури в Ізраїлі. На зустрічі в Кнесеті серед іншого наголошено на важливості розширення контактів у культурно-гуманітарній сфері. Проведення концертів, співпраця у галузі музичного мистецтва є важливою частиною культурної співпраці. Вже в 1995 та 1997 рр. в Ізраїлі проходили гастролі переможців Міжнародних конкурсів молодих піаністів ім. В.Горовіца, у 1998 році на Міжнародному конкурсі майстрів-піаністів ім. А.Рубінштейна перемогли представники України І.Чегуєв та В.Самошко. Гран-прі Міжнародного дитячого фестивалю сучасної естрадної пісні „Веселка” – 4 серпня 1997 р. виборола ізраїльтянка О.Пергун [1]. Проходили обміни гастрольями творчих колективів. Єврейська рада України організувала концерт „Шалом, Україно”. Український міністр культури згадував підготовку проекту „Україна вітає Ізраїль із 60-річчям” [3]. Киянин В.Ковик та єрусалинянин Д.Кімерфельд створили дует „Саловей”, який виступає в Ізраїлі [1]. В рамках реалізацій ст.10 угоди про співпрацю у сферах освіти і культури (обмін кінофільмами, спільне кіновиробництво) в Україні регулярно проходять Дні кіно Ізраїлю. На них демонструють основні досягнення ізраїльської кінематографії, яка торкається тем Голокосту, освоєння репатріантів у новому середовищі й ін. На одному з Днів Україну відвідали відомі ізраїльські режисери Б.Мафцір та Л.Горовіц, широко обговорювались спільні культурні зв'язки. Обидва режисери в минулому працювали на київських кіностудіях. Важливою для україно-ізраїльських культурних зв'язків є діяльність Спілки українських письменників Ізраїлю. Вона була створена 5 липня 2005 р. в складі Федерації спілки письменників Ізраїлю. Очолив її О.Деко, який одночасно входить до Спілки письменників України (лауреат шести літературних премій). Спілка видає журнал „Соборність”, до складу редколегії якого входить Є.Баух – голова Федерації Спілок письменників Ізраїлю, професор В.Москович, перекладач В.Радущкий та ін. Друкували в ньому статті і українські письменники, як-от Ю.Мушкетик. Члени Спілки – поет І.Барах, професор Б.Брусилівський, письменник Г.Фельдман й ін.

Виконання умов Протоколу до угоди про освітньо-культурну співпрацю передбачає створення інформаційно-культурних центрів. В.Ющенко ініціював відкриття такого центру в ізраїльській столиці. Посол України в Ізраїлі І.Тимофєєв так прокоментував цей крок: „на пальцях рук можна перелічити кількість таких центрів, відкритих при посольствах України за кордоном. І ось зовсім незабаром – у Тель-Авіві” [2]. Останнім часом з’являються нові відомості про культурну співпрацю. Єврейська громада ставить питання про реституцію, тобто повне повернення єврейським общинам у власність їх культурної спадщини. Однак у зв’язку з фінансовою кризою подібний крок у Секретаріаті Президента вважають невчасним. Сьогодні 84 зі 109 синагог вже повернуті. Також за президентським указом єврейським общинам із Національного архівного фонду передані більш як 800 сувоїв Тори; в ході візиту І.Ющенка до Ізраїлю в листопаді 2007 р. передано розсекречені матеріали щодо діяльності єврейських общин на території України в 20-40 рр. ХХ ст. Нещодавно хасид Нахум Карлинський знайшов у підвалах одного із київських ВНЗ частину колекції С.Анського, відомого єврейського дослідника фольклору ХХ ст. Вона включає старовинні документи, малюнки, єврейські мелодії, записані на фонограф, сувої Тори. Всі ці предмети зібрані з території Київської, Подільської та Волинської губернії, а також із Галичини. Бароном Гінцбургом, що фінансував етнографічну експедицію С.Анського (1913-1915 рр), заповідано зібрані цінності передати до Палестини.

Вагоме значення має врегулювання ситуації із фресками Бруно Шульца – польсько-єврейського письменника, що жив на території нинішньої західної України (вбитий німецьким офіцером у 1942 р.). В 2001 році за незрозумілих обставин ці фрески були вивезені із Дрогобича до Ізраїлю. Колишнім віцепрем’єром І.Васюником підписано протоколи про право тимчасового користування, яке на 20 років надається музею „Яд-Вашем” [9]. Є спроби налагодження співпраці Інституту національної пам’яті України із музеєм діаспори в Ізраїлі, проводилися переговори про українські виставки в Ізраїлі, оновлення ізраїльських виставок на українську тематику і т.п.

Загалом, сучасна україно-ізраїльська співпраця перебуває на доволі високому рівні. Це важливо для двостороннього співробітництва загалом. Вона має значні перспективи подальшого розвитку.

Джерельні приписи

1. **Балера О.В.** Україно-ізраїльське співробітництво у галузі музичного мистецтва у 1990-х – на початку 2000-х років / О.В.Балера. Історичний огляд. – Режим доступу: <http://www.history.com.ua/review/2006/n12006/r3/balera.shtml>
2. **Інтерв’ю Посла України в Державі Ізраїль Ігоря Тимофєєва** // *Новости недели*. – 2008. – 11 вересня.
3. **Програми израїльського культурного центра.** – Режим доступу: <http://timeua.info/200309/programs.html>
4. **Протокол між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про взаємне заснування та діяльність інформаційно-культурних Центрів до Угоди між Урядом України та Урядом Держави Ізраїль про співробітництво в галузі культури й освіти** / Угода, Міжнародний документ, Ізраїль, Кабінет Міністрів. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.3923.0>
5. **Сокровища, принадлежащие Израилю, обнаружены в украинских подвалах.** – Режим доступу: <http://izrus.co.il/history/article/2009-04-16/4294.html>
6. **У 2010 р. відбудуться Дні культури України в Ізраїлі.** – Режим-доступу: <http://khreschatik.kiev.ua//ua//2980/ar/36004/htm>
7. **Угода між урядом України та урядом держави Ізраїль про співробітництво у галузі освіти і культури за станом на 24 листоп. 2009 р./** Угода, Міжнародний документ, Ізраїль, Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.384.0>
8. **Украине с Израилем помогут правда и олигархи** / *Эксклюзив*. Министр культуры Украины Василий Вовкун. – Режим доступу: <http://izrus.co.il/dvuhstoronka/article/2008-04-18/363.html>
9. **Україна та Ізраїль врегулювали конфлікт навколо фресок Бруно Шульца.** – Режим доступу: <http://culture.unian.net/ukr/details/186249>

Резюме

Розглядається специфіка україно-ізраїльських культурних взаємин у сучасний період.

Ключові слова: культурно-мистецька діяльність, Україна, держава Ізраїль.

Summary

The specific of the Ukrainian-Israel cultural mutual relations is examined in a modern period.

Key words: cultural and art activity, Ukraine, state is Israel.